

Knjigo je avtor pisal vrsto let. Ta slovstvena zgodovina odkriva preiščeno in uravnoteženo zgradbo in sintetične rezultate. Očitno je, da je avtor na podlagi lastnega raziskovanja in preverjanja gradiva in na podlagi znanstvene literature o predmetu, ki je nakopičila veliko novih podatkov o aktualnem obdobju, prišel do novih konkretnih pogledov in sodb ali je s priznanjem prevzel že ugotovljena dejstva prejšnjih avtorjev, tj. Vodnika in Kombola. Zato so mnogi portreti postali polnejši, razširili so se in obogatili s sintetičnimi otenki.

Zlasti so mu uspeli portreti izrazitejših osebnosti: Vlačiča, Križanića, Habelića, Kanizlića in Brezovačkega. Pri prikazovanju pisateljev je večinoma spretno vpletal sočne značilne citate iz njihovih del, ki do sedaj niso bili tako znani. S tem je pisca bralcu še bolj približal; bralec je sedaj rad sprejel sodbe avtorja knjige, prežete z izbranimi citati prejšnjih raziskovalcev. Njegove sintetizacije so solidno pretehtane in delujejo enostavno in prijetno, tako npr. karakterizacija Matije Vlačiča (str. 22):

»Matija Vlačić, Labinjanin, Istrijan, Ilirik, Slaven, dao je u svojim ogromnim folijantskim spisima njemačkoj reformaciji kičmu i snagu, tako da se ona poslije Lutherove smrti nije slomila i napravila kompromis s Rimom. Hrvatskoj reformaciji ostala su od njega dva polemička spisa, koja nije mogao obilježiti svojim imenom. Svakako ga je boljelo što je tako malo mogao učiniti za svoju braću u »najslađoj domovini«, u Istri i Hrvatskoj, što nije mogao biti od pomoći svojim zemljacima u štampanju protestantskih knjiga u Njemačkoj. Time Vlačićeva figura postaje još tragičnija.«

Obilje novega gradiva je nanese, da so nekateri manjši književniki, ki jih je Kombol samo bežno omenil, dobili svoje posebne portrete (Ferenc Črno, Adam Alojzije Baričević, Juraj Malevac, Blaž Tadijanović). S tem je njihova navzočnost v hrvatskem slovstvu izrazitejša določena. Uvedel je tudi nekatere nove pisatelje (Ivan Muliš), ki pa vendar ne pomenijo presenečenja. Popravil je nekatere napake starejše historiografije. Očistil je humani lik Tita Brezovačkega, ki so mu podtaknili nekatere konservativne težnje. Tako pesem *Horvat Horvatom hrvatski govori*, ki jo je prof. Franjo Fancev natisnil kot delo Tita Brezovačkega, Georgijevič pripisuje po raziskovanju prof. Milana Ratkovića Juraju Malevacu, s tem pa njemu tudi idejno zmedo.

Ob posameznih poglavjih je avtor dodal izbor novejše in važnejše literature o določenem obdobju ali pisateljih. V poglavju o reformaciji bi bilo potrebno dodati poleg Slodnjakove študije še članek Mirka Rupla *Trubar in Hrvati* (*Slavistična revija* 1961/62) in pri Brezovačkem disertacijo Janka Jurančiča o jeziku tega pisatelja. V prikazu Adama Baltazarja Krčelića bi bilo dobro omeniti, da je Josip Evgen Tomić vzel gradivo iz dela *Annuae* ne samo za roman *Za kralja* — za dom, temveč tudi za svoj najboljši zgodovinski roman *Vdova* (1891, 1903) in za nekatere novele (*Tabella rangorum*).

Splošni vtis je, da je Georgijevičeva knjiga napisana z razumevanjem in ljubeznijo do hrvatskega slovstva. Je solidna in pregledna sodobna informacija o slovstvenem življenju od 16. do 18. stoletja v severni Hrvatski in Bosni. Dobro bi bilo, ko bi bila spodbuda za podobno obdelavo starejšega slovstva v južni Hrvatski. Ker sta kajkavsko in reformacijsko slovstvo imeli pogoste zveze s slovensko književnostjo, je ta knjiga zanimiva tudi za slovenske slaviste.

Emil Štampar
Filozofska fakulteta Ljubljana

JEZIKOSLOVJE NA VI. KONGRESU ZVEZE SLAVISTIČNIH DRUŠTEV JUGOSLAVIJE V BUDVI

Jezikovnim vprašanjem so bili na VI. kongresu prebrani le trije referati, ker je eno odpadlo. Prvi dan je Jovan Vuković govoril o Znanosti o jeziku in znanosti o književnosti, peti dan pa dr. Dalibor Brozović o Stanju in problemih v jugoslovanskem jezikoslovju. Obema predavanjema je sledilo veliko število koreferatov in razprav, zato nismo imeli občutka, da bi bilo jezikoslovje na tem kongresu zapostavljeno.

Vuković je v uvodu govoril o sorodnosti in različnosti družbenih znanosti ter o odnosih med njimi, pri čemer je poudaril nujno povezavo med znanostjo o jeziku in znanostjo o književnosti. Obema je namreč skupno besedilo sporočila, na katerega oblikovno stran se slovstveni raziskovalec *opira*, da bi laže razložil njegovo vsebinsko in funkcionalno vrednost, jezikoslovec pa ima oblikovno stran za *osnovo* svojega preučevanja, da lahko potem ocenjuje njegovo pomensko in funkcionalno vrednost. Zato mora biti jezikovno znanje slovstvenega raziskovalca trdno, jezikoslovnemu raziskovalcu ne sme biti tuja funkcionalna in pomenska stran besedila. Po Vukovičevem mnenju je torej potreben strokovnjak za jezik in za književnost, obvladati mora slovstvene in jezikoslovne metode; predvsem pa je zaželeno sodelovanje med raziskovalci domačega jezika in književnosti ter raziskovalci tujega jezika in književnosti.

Vuković sodi, da tako sodelovanje ovirajo tradicionalne metode v eni in drugi vedi, zato kljub poskusom modernizacije ni uspešnega dela niti na univerzah, še manj pa na srednjih šolah. Vse preveč je psiholoških, socioloških in zgodovinskih osvetljevanj piscev in pojavov v književnosti, vse premalo umetnostnih razlag besedil. Za tovrstno temeljito analizo del je potrebno tesno sodelovanje med jezikoslovci in leposlovnimi estetiki, predvsem pa uporaba metod jezikoslovne stilistike, brez katere danes ne more biti celotne analize umetnostnega izraza. Po Vukovičevem mnenju starejši strokovnjaki ne morejo razumeti, da danes jezikoslovna stilistika prežema s svojimi metodami vso jezikoslovno znanost in da je prav tako temelj vsem oblikam slovstveno stilistično raziskovanje. Z reorganizacijo univerzitetnega študija in spremembo metodologije raziskovanja jezika in književnosti pa bo treba pravilno usmerjati mladi znanstveni kader in ustvarjati nov tip srednješolskega učitelja materinščine. Le tako bodo dobili dijaki srednjih šol primerno jezikovno in slovstveno izobrazbo.

V nadaljnjem obravnavanju je posegel Vuković v zgodovino strukturalnega jezikoslovja od začetka tega stoletja do danes ter ugotovil, da je ta znanost prešla razburkana obdobja, odvrгла različne teorije, ki so ji zmanjševale vrednost, sedaj pa se vse bolj ustaljuje in prehaja v globine raziskovanj. Uspehi se kažejo na vseh jezikovnih ravneh: v fonetiki, fonologiji, stilistiki, oblikovanju, predmet uspešnega raziskovanja pa je postala tudi skladnja stavka, ki jo je mladogramatično jezikoslovje puščalo ob strani. Prav stavek pa nudi v vseh svojih medsebojnih funkcionalnih odnosih največje možnosti za ocenjevanje besedila. Vuković je izrazil upanje, da bodo mladi jezikovni in slovstveni strokovnjaki uspešno izoblikovali teoretske osnove za preučevanje stilističnih funkcij stavkov v leposlovnem besedilu.

Danes se ustvarjajo tudi teoretične osnove za novo jezikoslovno vedo, intonacijsko stilistiko, saj je intonacijski ustroj stavka predmet številnih jezikoslovnih raziskovanj, rezultati teh raziskovanj pa se bodo prenesli tudi v analizo leposlovnih besedil, kar bo zopet vez med obema znanostima.

Ob koncu predavanja je Vuković poudaril še veliko pomembnost strukturalnih metod v pomenoslovju, kajti jezikoslovje brez pomenoslovja je siromašno. Nedvomno pa je tudi, da je pomenoslovje, temelječe na jezikoslovnih prvinah, trden most med znanostjo o jeziku in znanostjo o književnosti.

V razpravi so makedonski slavisti (Čedo Cvetković, Goce Stefanovski, Vojo Jakovski, Ruža Panoska, Ljubica Sekulić in Kepeski) sicer ugotavljali, da je referat resda pomemben prispevek jezikoslovni znanosti, so pa sodili, da v naših objektivnih razmerah še ni dovolj možnosti za nakazano modernizacijo jezikoslovja na univerzah in srednjih šolah. Razlagali so predvsem težave v zvezi s poukom materinščine na srednjih šolah, kjer je razmerje med književnostjo in jezikom še vedno odvisno od osebne afinitete učiteljev. Tudi dosedanji pomanjkljivi učbeniki ne prispevajo veliko k boljšemu pouku, znanstveno osebje na univerzah pa vse premalo uspešno oblikuje jezikoslovno izobražena srednješolskega učitelja. V povezavi med univerzo, strokovno pedagoško

službo in učiteljstvom vidijo makedonski kolegi močan prispevek k napredovanju srednješolskega in osnovnošolskega pouka materinščine.

Fran Petre je poudaril izredno pomembnost povezave med slovstveno in jezikoslovno znanostjo; s tem je soglašal tudi M. Čorac, ki je posebej poudaril pomembnost jezikoslovnih raziskovanj; zato naj bi bilo v bodoče kar največ doktorskih disertacij s tega področja, naslednji jugoslovanski kongres slavistov pa naj dobljene izsledke analizira. Maliku Muliču je bilo pomembno predvsem vprašanje, kako naj univerza izobražuje študente, da bodo lahko pristopili k jezikoslovni slogovni analizi besedil. Težave so po njegovem prav v tem, da absolventi srednjih šol nimajo dovolj osnov za študij jezikoslovja na univerzi, ker se v osnovni šoli nauče malo slovnice, v srednjih šolah pa se učitelji izogibljejo sistematičnemu pouku materinščine.

Dalibor Brozović je sicer sodil, da so teze, ki jih je obravnaval Vuković, sprejemljive, vendar po njegovem mnenju jezikoslovna stilistika ni zdravilo, ki bi lahko odpravilo vse probleme v današnjem jezikoslovju. Po njegovem so osnovni vzroki za težave v vedno širši in nekontrolirani javni rabi materinščine; zato bi bilo predvsem treba najti metode za odpravljanje pomanjkljivosti in nepravilnosti. Pri tem pa seveda lahko jezikoslovna stilistika uspešno pomaga; zaželeno je, da Vuković pri svojem ugotavljanju in raziskovanju ne bi ostal samo na pol poti — pri iskanju krivcev vseh težav. Radoslav Joksimović ni soglašal z negativno oceno dela visokošolskih in srednješolskih učiteljev. Po njegovi sodbi modernizem v jezikoslovju ni nastopil šele s strukturalizmom, saj so bili nekateri jugoslovanski jezikoslovci že pred tem znani v svetu kot uspešni raziskovalci jezikoslovnih vprašanj (Belić, Popović), a tudi imena nekaterih sodobnih jugoslovanskih jezikoslovcev in slovstvenih zgodovinarjev se uvrščajo med vrhove svetovne in evropske jezikoslovne in slovstvene znanosti. Za verodostojnejšo oceno srednješolskega pouka želi več dokumentacije, predvsem pa sodi, da je potrebno večje sodelovanje med univerzitetnimi in srednješolskimi učitelji.

Peti dan kongresa je v celoti izpolnila jezikoslovna problematika. Razpravi je dal osnovo Dalibor Brozović z referatom Stanje in problemi v jugoslovanskem jezikoslovju. Najprej je ugotovil, da so vsem trem jugoslovanskim jezikom potrebne velike slovnice, ki bi bile znanstvene in normative hkrati, nadalje popolni sodobni slovarji knjižnih jezikov ter povezava jezikovne znanosti s teorijo in zgodovino književnosti. Istočasno pa je podvomil o tem, da bi še tako popolni priročniki v sedanjem šolskem sistemu in tipu jezikovnega pouka izboljšali splošno jezikovno kulturo. Dokler pri nas še prevladuje mnenje, da je človek civiliziran, tudi če ni sposoben napisati pisma ali poročila v skladu s slovničnimi in pravopisnimi normami, tudi če ne zna govoriti brez stokanja, brez zapletanja misli, brez nasilij nad naglasnimi in drugimi pravorečnimi normami, dokler te pomanjkljivosti ne ogrožajo nikogar na njegovem delovnem mestu in mu ne jemljejo ugleda, tako dolgo tudi ne moremo pričakovati izboljšanja jezikovne kulture. Brez prizadevanj družbe, šole in posameznikov tudi najidealnejši učbeniki in priročniki ne bodo mogli ustvariti optimalnega knjižnega jezika in splošne jezikovne kulture.

Ob ocenjevanju jugoslovanskega jezikoslovja v institucionalnem in kadrovskem pogledu je Brozović ugotovil, da so v Jugoslaviji posamezni jezikoslovci in posamezni zaprti jezikoslovni krogi, ki goje kakovostno in moderno jezikoslovje, toda jezikoslovje kot sistematična, organizirana dejavnost je zelo šibka. Sicer velja to v veliki meri za vse evropsko jezikoslovje v primerjavi s sovjetskim in ameriškim, vendar Jugoslavija vse preveč zaostaja tudi za evropskimi merili. V primerjavi s predvojno Jugoslavijo je sicer dosegla velik napredek v številu narodnih institutov za jezik, jezikovnih stolic, mladega znanstvenega osebja, toda druge evropske države so še bolj napredovale, in tako se je razdalja med njimi in nami še bolj povečala; nekatere države na jugu in jugovzhodu Evrope, ki so bile nekoč za nami, so nas sedaj prehitele. Ves sedanji ustvarjeni napredek se v primerjavi s predvojno Jugoslavijo v veliki meri zmanjšuje tudi zato, ker pride naš današnji znanstvenik zaradi velike razvejanosti znanosti in

pa zaradi pomanjkanja sredstev za svoje izpopolnjevanje kasneje do ustvarjalnega razdobja v svojem življenju; v tem razdobju pa ima omejena sredstva in manj časa za svoje delo.

V nadaljnjem razpravljanju je Brozović ugotovil, da se je začelo uspešno razvijati splošno jezikoslovje v Jugoslaviji šele v 60-tih letih. Do takrat so se sicer pojavljala posamezna teoretična dela iz stilistike v Zagrebu in sintagmatike v Ljubljani, a so bila vezana na določene francoske in švicarske smeri, ki so bile ožje, specialnejše, obenem pa oddaljene od najvažnejšega središča modernega jezikoslovja, od Prage. Relativno najugodnejše je bilo stanje v Sloveniji, čeprav je tudi tu primanjkovalo sredstev za uspešno znanstveno delo v splošnem jezikoslovju. Družbeni položaj slovenistike pa je bil po Brozovičevih ugotovitvah boljši od položaja srbokroatistike. Slovensko jezikoslovje ni nazadovalo v prvem povojnem desetletju, zato je imelo v 60-ih letih boljše izhodišče za delo; razlika med obema razdobjema ni tako velika, prepad med konservativnimi in modernimi jezikoslovnimi pogledi v 60-ih letih ni tako globok. Konservativna pojmovanja so v Sloveniji solidnejša in manj staromodna, napredna pa največkrat niso vezana na najnaprednejše struje v mednarodnem teoretičnem jezikoslovju. V Makedoniji za splošno jezikoslovje ni bilo ne sredstev ne ljudi, toda odnos družbe do makedonistike je bil zelo pozitiven. Na tem področju so dosegli velik napredek, čeprav makedonski jezikoslovci niso dobili od srbokroatistov in slovenistov tolike pomoči, kot bi bilo zaželeno. Jugoslovanski jezikoslovci niso pokazali dovolj zanimanja za izredno zanimiv pojav oblikovanja evropskega knjižnega jezika v drugi polovici 20. stoletja. Priložnost pa so znali izkoristiti poljski, češki, ruski, pa tudi ameriški in nekateri zahodnoevropski jezikoslovci.

Ob orisu prav zanimivega razvoja splošnega jezikoslovja na hrvahtskosrbskem jezikovnem območju je Brozović poudaril predvsem pomen Zagrebškega jezikoslovnega kroga, skupine mladih zagrebških jezikoslovcev, in novosadskega središča modernih splošnojezikoslovnih nazorov. Ne eden ne drugi nista izšla iz tradicionalnega hrvahtskega in srbskega jezikoslovja, oba pa sta se do danes že zelo uveljavila z izvirnimi objavami in s prevodi klasičnih del teoretičnega jezikoslovja.

Toda vse navedeno so po Brozovičevem mnenju le posamezni rezultati; na široki fronti se položaj ni spremenil. Zaostajanje splošnega jezikoslovja pa bi bilo verjetno v Jugoslaviji manjše, če ne bi vsako posamezno narodno jezikoslovje želelo zgraditi popolno lastno tehnično-servisno materialno bazo, kar pa je spričo pomanjkanja denarnih sredstev nemogoče. Zato bi bilo treba prav v tej čisto tehnični bazi uvesti delitev dela med slovenskim, srbskim in makedonskim jezikoslovjem, a tudi sarajevski jezikoslovci bi morali sodelovati. Delitev dela je mogoča tembolj, ker gre za sorodne jezike; z združenimi sredstvi pa bi si lahko ustvarili trdne temelje za uspešno znanstveno delo. Po analizi položaja na hrvahtskosrbskem področju v zvezi z variantami sodobnega jezika je Brozović nakazal naloge na področju slavistike, ki je v Jugoslaviji zelo zapostavljena, in omenil, da bi morala biti tudi baltistika področje raziskovanja jugoslovanskih jezikoslovcev.

Brozovičevemu referatu je sledilo 12 koreferatov in 6 diskusijskih prispevkov. Koreferenti so se delno opirali na teze Brozovičevega referata, v večini primerov pa so dopolnjevali njegovo kritično analizo s pregledi uspehov dela na različnih jezikoslovnih področjih.

Edini koreferent iz Slovenije, Jože Toporišič, je dopolnil Brozovičev referat z natančnim pregledom in kritično oceno stanja jezikoslovja v Sloveniji po letu 1961*.

Tovariša iz Makedonije (Blago Kerubin, Trajko Stomatoski) sta govorila o oblikovanju makedonskega jezika ter o razvoju makedonskega krajeslovja. Opozorila sta tudi na to kako negativno vpliva velikobolgarsko jezikoslovje na mnenje nekaterih evropskih jezikoslovcev o obstoju in potrebnosti samostojnega makedonskega jezika.

* Referat izide v eni izmed publikacij SAZUja.

Največ koreferatov in diskutantov je bilo s hrvatskosrbskega jezikovnega področja. Milivoj Minović je kritično ocenil odnos jezikoslovja do družbe, odnos med avantgardo in konservativci ter vzgojo jezikoslovnega naraščaja. Na podlagi tega je ugotovil, da je najpomembnejša naloga srbskohrvatskih jezikoslovcev ustvariti trdno teorijo knjižnega jezika in na osnovi te voditi primerno jezikoslovno politiko. Pri tem in pri sestavljanju popolnega slovarja sodobnega jezika morajo sodelovati starejši in mlajši jezikoslovci, kajti delo enih in drugih je potrebno.

Vuković je v razpravi ugotovil, da je v Jugoslaviji organizacija dela na jezikoslovnem področju zelo šibka in da tudi skromna gmotna sredstva, ki so na razpolago, niso najpametneje izkoriščena.

Ko so dopolnjevali Brozovičev referat z ocenjevanjem dosedanjih uspehov pri raziskovanju dialektov (Božidar Finka), so se koreferenti ustavljali predvsem pri črnogorskih govorih, ki so po njihovem mnenju vredni raziskav, a so v besedoslovnem in imenoslovnem pogledu slabo obdelani (Dimitar Pešikan). Iz teh analiz je izšla tudi zahteva, naj bi v Črni Gori ustanovili ustanovo za znanstveno raziskovanje jezika (Luka Vujović). V zvezi s hrvatskosrbsko in srbskohrvatsko varianto knjižnega jezika je bil zanimiv koreferat Svetozarja Markovića, ki je z mnogimi primeri pokazal, kaj imajo te variante skupnega in v čem se razhajajo. Asim Peco je govoril o pravicah in dolžnostih jezikovnih strokovnjakov v zvezi z variantami in poudaril potrebo po spoštovanju dogovorov v zvezi z jezikom na večnarodnem območju. V diskusijo o teh problemih je prepričljivo posegel s hrvaškimi stališči Stjepan Babić.

Pripravek o stanju in problemih v preučevanju knjižnega jezika vojvodinskih Srbov v predvukovski dobi (Aleksander Mladenović, nas je seznanil z ugotovitvijo, da je bilo v delih te dobe več narodnega jezika, kakor so doslej menili jugoslovanski jezikoslovci. Uspehe pri primerjalnem raziskovanju materinščine je podčrtal Bogdan Terzić, poslušali pa smo še razpravo o negativnem vplivu fonetičnega pravopisa na govor (Ivo Škarić), o naglasni tipologiji in njeni uporabi v knjižnih stavkih (Božidar Finka) ter o uspešnosti rabe slušne metode pri ugotavljanju afektivnosti v govoru (Marija Brzojević).

Razprava bi prav gotovo tekla še dalje, če je ne bi zavrl skopi čas. Tako nam je bilo morda prihranjeno žolčno razpavljanje o črnogorski in muslimanski jezikovni varianti, ki sta grozili, da bosta razburkali duhove na sorazmerno mirnem in strpnem kongresu jugoslovanskih slavistov.

Francka Varl
Pedagoška akademija Maribor

GRADIVO

V OCENO SMO PREJELI

Dušan Tomše — *Vasja Predan*, Mali gledališki imenik. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega, 47. Ljubljana 1969. 186 str.

— *Vidik*. Časopis mladih. Književnost, umjetnost, suvremeni problemi. 15 69. Split. 100 str.

— Književna istorija. Beograd. 1969. I 3 in I 4. 479—972.

CENJENE NAROČNIKE, KI TEGA ŠE NISO STORILI, PRAV
LEPO IN NUJNO PROSIMO, NAJ PORAVNAJO
LANSKO IN LETOŠNJO NAROČNINO! DRUGAČE
NE BOMO MOGLI IZHAJATI.

(PRVI ŠTEVILKI 1969-70 SMO PRILOŽILI POLOŽNICO)